

Leeskring bibliotheek Rumst – 24 oktober 2016

Virginia Woolf

Mrs Dalloway

Amsterdam: Bezige Bij, 2005. 6^e druk, 194 p.

Oorspr. titel : Mrs Dalloway (1925) vert.: Nini Brunt (1948)

De auteur

Virginia Woolf werd op 25 januari 1882 in Londen geboren als derde van vier kinderen in het tweede huwelijk van Sir Leslie Stephen, een prominent literatuurcriticus en biograaf, en Julia Duckworth-Jackson die drie kinderen meebracht uit een eerder huwelijk. Virginia Woolf groeide op in een literaire atmosfeer met een ruime bibliotheek aan huis waaruit ze vrij mocht kiezen, maar een gedegen schoolopleiding was alleen weggelegd voor haar broers. In 1895 stierf haar moeder en dit veranderde ook het karakter van Sir Leslie grondig: nors, veeleisend en vol zelfmedelijden legde hij een zware druk op de kinderen. Virginia kreeg haar eerste depressie. Zij en haar zus Vanessa moeten in deze jaren ook seksueel misbruikt zijn door hun halfbroers Duckworth. In 1897 stierf haar oudste halfzus Stella en de thuissituatie verergerde. In 1904 stierf Sir Leslie en dit was aanleiding voor een zeer zware depressie bij Virginia waarbij ze leed aan ernstige waanbeelden.

De dood van haar vader was tegelijk ook een bevrijding, de vier kinderen Stephen verhuisden naar een ruim en licht huis in de wijk Bloomsbury, niet zo deftig als Kensington, maar hier waren ze tenminste vrij. De Cambridgevrienden van broer Thoby kwamen iedere donderdagavond langs om te discussiëren en dit was het begin van 'The Bloomsburycircle'. Ze begonnen buitenlandse reizen te maken en op een reis naar Griekenland in 1906 deden drie van hen een infectie op, die uiteindelijk Thoby het leven zou kosten, een vreselijk klap voor Virginia. Bovendien trouwde twee dagen later haar zus Vanessa en Virginia en broer Adrian zochten een nieuw huis. Hier gingen de samenkomsten verder, er werden nu ook vrouwen uitgenodigd en geen onderwerp was nog langer taboe. Virginia begon recensies te schrijven voor TLS en The Guardian en zette zich aan het schrijven van haar eerste roman *The Voyage Out*.

In 1912 trouwde Virginia met Leonard Woolf, een studiegenoot van haar broers. Het was geen passionele verhouding, Virginia was eerder al verliefd geweest op vrouwen en er zouden er nog volgen. Leonard bleef levenslang haar steun en toeverlaat in 'a marriage of true minds', hij bood haar de nodige bescherming tegen haar depressies en manisch-depressieve buien. Vooral als ze een roman aan het afsluiten was kon haar geestelijke toestand in een kritieke fase komen.

Leonard en Virginia startten een eigen uitgeverij, The Hogarth Press, waar ze eigen en ook andere uitgaven brachten, o.a. T.S. Eliot en E.M. Forster. In 1929 verscheen hier ook, na zes romans, het uitgewerkte essay over vrouwen en fictie *A Room of One's Own*, waarin ze ervoor pleit dat een vrouw recht heeft op studiekansen, een inkomen en een kamer voor zichzelf. Door dit succesvolle boek is ze vaak in de feministische hoek gezet wat ze zelf verafschuwde, al bleef het een belangrijk onderwerp in dagboeken, essays en lezingen. Zij was een pleitbezorger van het androgyn schrijverschap, een auteur moest zowel zijn of haar vrouwelijke als zijn of haar mannelijke kant aan bod laten komen. Op 28 maart 1941 pleegde Woolf zelfmoord door haar zakken te vullen met stenen, en zich te verdrinken in de rivier de Ouse nabij haar huis in Rodmell. Voor haar echtgenoot liet ze een zelfmoordbriefje achter waarin ze schreef te voelen dat ze weer gek aan het worden was, dat ze stemmen hoorde, dat ze er niet meer tegen kon en deed wat het beste was.

Bibliografie van romans

- The Voyage Out (1915)
- Night and Day (1919)
- Jacob's Room (1922)
- Mrs Dalloway (1925)
- To the Lighthouse (1927)
- Orlando: A Biography (1928)
- The Waves (1931)
- Flush (1933)
- The Years (1937)
- Between the Acts (1941)

Het verhaal

Clarissa Dalloway, 52 jaar, echtgenote van een Member of Parliament en moeder van een 17-jarige dochter, behoort tot de upperclass van de Londense society. Ze heeft een drukke dag want ze geeft die avond een feest. Ze koopt bloemen, wandelt door St. James-park naar huis, verstelt haar feestjurk, ontvangt onverwachts bezoek van jeugdvriend Peter Walsh en denkt die dag veel terug aan de zomer in haar jeugd toen Peter met haar wilde trouwen en zij zelf zo dol was op de dynamische Sally Seton. Dezelfde dag wordt een haar onbekende jongeman, klerk op een kantoor, Septimus Warren Smith, die de oorlog in de loopgraven heeft overleefd en er zijn beste vriend heeft verloren, door zijn vrouw meegenomen naar een psychiater, Sir William Bradshaw, omdat zijn depressies steeds erger worden en hij met zelfmoord heeft gedreigd. Sir William is de schakel tussen Septimus en Clarissa: hij is een van de genodigden op haar feest en moet zich verontschuldigen dat hij wat later is: "Een jonge man (...) had zelfmoord gepleegd. Hij was in het leger geweest.' O, dacht Clarissa, in het midden van mijn partij komt de dood, dacht ze."(p.183-184)

Autobiografische elementen

Virginia Woolf haar familie behoorde tot de upper middle class, niet tot de upperclass, maar zij kende de regels en geplogenheden in het Britse klassensysteem zeer goed.

De ervaringen met haar eigen depressies, vooral in de jaren 1914-1915, waarin ze alle besef van realiteit verloor, kon ze terug oproepen en objectief beschrijven in het portret van Septimus Warren-Smith. In haar beschrijving van psychiater William Bradshaw laat ze zich gaan in haar afkeer van de dokters die haar in het verleden behandelden. (p. 100-103).

In het karakter van Mrs Dalloway is ook veel van Virginia Woolf zelf binnen geslopen: seksueel voelde ook zij zich eerder tot vrouwen aangetrokken, ze geniet zowel van de rust van de groene natuur als van de wemeling van kleur en drukte in de stad en ook zij zocht altijd naar 'de diepte' in conversaties en ontmoetingen, koesterde haar 'moments of being'.

Waardering

Time magazine nam Mrs Dalloway op in een lijst van 100 beste Engelstalige romans, allemaal uitgebracht tussen 1923 en 2005. In 2002 werd het boek eveneens opgenomen in de lijst van 100 beste boeken uit de wereldliteratuur, samengesteld op initiatief van de Noorse boekenclubs en de Zweedse Academie.

"In de bijna twintig jaren dat ik met regelmaat in Woolfs oeuvre logeer, is Clarissa Dalloway, de heldin van Mrs Dalloway me steeds dierbaarder geworden." Erwin Mortier in De Morgen, 15/01/2003

"Clarissa is, however, conceived so brilliantly, dimensioned so thoroughly and documented so absolutely that her type, in the words of Constantin Stanislavsky, might be said to have been done "inviolably and for all time." John W. Crawford, New York Times, 10/05/1925

Waardering van de leeskring

Op één lezer na die zeer lovend was over het boek, hadden alle leden van de leeskring problemen gehad met het boek: de schrijfstijl die soms wel erg poëtisch wordt (schoonschrijverij), de stream of consciousness die voor verwarring zorgt over wiens gedachten je leest, de niet altijd vlotte en juiste vertaling. “Langdradig”, “moeilijk”, “doorgeworsteld”, waren begrippen die over de tafel vlogen. Ondanks deze bezwaren hadden enkelen toch ook waardering voor het tijdsbeeld dat getekend wordt en het levendige portret van Londen in de jaren '20, dat wordt opgeroepen. Ook werd opgemerkt dat de stream of consciousness je als lezer een blik op karakters gunt vanuit verschillende perspectieven, wat soms tot verrassende inzichten leidt. Heel wat leden waren blij dat ze het gelezen hadden – het is tenslotte ook een belangrijk boek in de wereldliteratuur - maar het ging gepaard met veel inspanning.

Opbouw

Clarissa organiseert het feest dat ze die avond zal geven. Parallel hieraan zwerft Septimus Warren Smith door Londen op weg naar zijn afspraak met een befaamde psychiater. Hij zal zelfmoord plegen.

Deze twee verhaallijnen komen samen op het moment dat Clarissa haar gasten ontvangt en hoort van de dood van de haar onbekende Septimus. Zijn dood maakt indruk en zij trekt zich even terug. Zij identificeert zich met hem en is tenslotte blij dat hij zijn ziel niet verraden heeft. Het boek heeft geen opdeling in hoofdstukken.

Tijd

Het verhaal speelt zich af op één dag, een warme dag half juni 1923. Het verloop van de tijd op die dag wordt zeer stipt bijgehouden door de slagen van Big Ben en andere klokken. Het verhaal wordt chronologisch verteld, maar in hun herinneringen reizen de hoofdpersonages voortdurend terug naar het verleden, met name een zomer in de jaren '90 van de 19^e eeuw of naar het laatste oorlogsjaar. Het is een paar jaar na wereldoorlog I, Engeland heeft enorme verliezen geleden en probeert tevergeefs de oude trant van voor de oorlog weer terug op te pakken.

Plaats en ruimte

Het verhaal speelt zich af in Londen, met name in Westminster waar de familie Dalloway woont in een woning voor de upperclass. Septimus Warren Smith is klerk op een kantoor en huurt kamers in de wijk Bloomsbury. Er wordt ook heel wat aandacht gegeven aan de publieke ruimte: de drukke straten van Londen, de parken. Ook hier is het verschil tussen arm en rijk overal te zien. “In de ogen van de mensen, in de stamp en het gedraaf, in het gebrul en het lawaai; de auto's, omnibussen, vrachtwagens, de schuifelende, slingerende sandwichmannen, fanfarekorpsen; draaiorgels; in de triomf en het gerinkel en het vreemde hoge zingen van een of ander vliegtuig boven haar, was wat zij liefhad; Londen; dit ogenblik in juni.” p.6
De flashbacks van de verschillende personages gaan vooral terug naar een zomer in Bourton (in The Cotswolds) in het begin van de jaren 1890, waar de ouders van Clarissa een buitenhuis hadden.

Perspectief en verteller

Er is een anonieme alwetende verteller die objectief beschrijft wat de personages doen en denken, maar de roman bestaat voor een groot deel uit de subjectieve innerlijke stemmen van de personages. Daarnaast gebruikt de auteur ook de indirecte rede om de personages en hun gedachten weer te geven, vaak als overgang tussen de gedachten van de verschillende personages. Het gezichtspunt verandert soms heel snel en meerdere keren binnen één alinea. Uit de gedachtestroom van de personages is op te maken hoe zij écht zijn en niet hoe ze zich willen voordoen. Het beeld dat mensen van zichzelf hebben wordt voor de lezer ook bijgesteld door het beeld dat mensen uit hun

omgeving van hen hebben. De lezer ziet ook hoe ze zichzelf tegenspreken, twijfelen, zich bepaalde zaken verkeerd herinneren.

Personages

Clarissa Dalloway, 52 jaar, balanceert tussen haar innerlijke en de uiterlijke wereld. Die laatste wordt bepaald door 'The high society' waartoe ze behoort: mode, feesten, thee-visites, oppervlakkige conversatie, rituelen. Haar innerlijke wereld wordt bepaald door haar emoties en inlevingsvermogen, angst voor ouderdom en dood, bezorgdheid om dochter Elizabeth, herinneringen aan oude vriendschappen. Heeft ze de juiste keuze gemaakt toen ze Richard trouwde? Haar jeugdige levendigheid en passie heeft ze opgegeven voor de zekerheid en rust van een leven in de upperclass. Ze heeft niemand om haar gevoelens mee te delen, maar accepteert gelaten het leven dat ze heeft en geniet van de kleine dingen. Leven is voor haar ook deze party geven, mensen samenbrengen. "het was haar gift. Ze had niets anders dat van enig belang was (...)"p.122

Septimus Warren Smith is een man uit de arbeidersklasse, ongeveer dertig jaar, een gelauwerd veteraan van W.O. I. Hij leidt aan shellshock en is verloren in de waanbeelden in zijn hoofd. Hij meent ook overal Evans te zien, zijn meerdere en hartsvriend, die de dood vond aan het einde van de oorlog. De omringende wereld ervaart hij als bedreigend. Ondanks de verschillen in status lijkt hij veel op Clarissa. Beiden hebben een scherp gezicht, houden van Shakespeare en de natuur, zijn introvert en leiden onder de onderdrukking van de maatschappij waarin ze leven. Hun overpeinzingen lopen min of meer parallel. In Septimus ervaart de lezer ook het grote contrast tussen de strijd van de lagere klasse voor het dagelijkse brood en onderkomen (heeft hij zijn leven gewaagd voor deze gemeubileerde kamer?) en de weelde waarin Clarissa leeft. Septimus is de oorlog ingegaan om te vechten voor die oude Britse waarden, maar de oorlog heeft hem veranderd. De psychiater die ten volle de voordelen van die oude waarden geniet, dwingt hem tenslotte tot zelfmoord.

Peter Walsh is een vijftiger, een oud-koloniaal die het niet gemaakt heeft in het leven. Hij is een twijfelaar op alle vlakken. Houdt hij van Daisy of van Clarissa? Moet hij in Londen een betrekking zoeken of terugkeren naar India? Hij is erg onzeker en speelt in moeilijke situaties met zijn openknippend zakmes. Hij vormt zich voortdurend een oordeel over Clarissa en anderen, maar ziet zijn eigen gebreken niet. Zo heeft hij veel kritiek op de Engelse maatschappij, maar tegelijk bewondert hij die en laat zich graag hangen in de strikte orde ervan.

Sally Seton leren we vooral kennen door de herinneringen die Clarissa aan haar heeft. De kus op de mond die ze 'die zomer in Bourton' uitwisselden is het gelukkigste moment in haar leven geweest. Sally had toen geen remmingen, was een vrije geest, discussieerde over vrouwenrechten. Nu ze elkaar dertig jaar later opnieuw ontmoeten is Sally getrouwd en moeder van vijf zonen, maar nog altijd zeer hartelijk en open. Ze bleef haar jeugdliefde voor Clarissa altijd koesteren en kijkt met verbazing naar het leven dat deze nu leidt, de terughoudendheid die haar karakter nu kenmerkt.

Richard Dalloway is een man die simpel in elkaar zit, een MP die eigenlijk liever op het land had gewoond en met de honden op jacht was gegaan. Hij houdt de Engelse tradities van voor de oorlog hoog in ere, maar ziet niet hoe ze de maatschappij om hem heen ontwrichten door hun oneerlijkheid en ondemocratisch gehalte, hun onderdrukkend effect. Clarissa en hij zullen nooit een echt gesprek voeren over wat hen bezighoudt, het lukt hem zelfs niet haar te zeggen dat hij van haar houdt. Zij slapen apart.

Thema

In de strikte klassenmaatschappij die Engeland tekent falen de mensen in hun communicatie met elkaar. Ze praten niet met elkaar over wat hen echt bezighoudt. Ze zijn in de eerste plaats op zichzelf gericht: op hun eigen angsten, hun eigen zekerheden en onzekerheden en daarmee ook op hun eigen eenzaamheid.

Motieven

Dood ↔ Leven: De klokslagen van Big Ben herinneren al de personages eraan hoe het vergaan van de tijd hen dichterbij de onvermijdelijke dood brengt. Dat besef roept ook de vraag op naar de waarde van het leven dat ze leiden. Naast de doodsvraag kunnen Clarissa en Septimus genieten van het leven in de vorm van bomen en bloemen, de lucht, het licht op de stad, Shakespeare. De oude buurvrouw aan de overkant van de straat herinnert Clarissa ook aan de dood. Tegelijk ziet ze in die vrouw zichzelf zoals haar leven zou kunnen zijn als ze voor zichzelf zou gekozen hebben, onafhankelijkheid komt met de prijs van eenzaamheid. Bij de metro zingt een oude vrouw een oud lied "Door alle tijden –toen het plaveisel gras was, toen het moeras was, door de tijd van slagand en mammoet, door de tijd van de stille zonsopgang – stond die gehavende vrouw (...)daar te zingen." p.82, dat de liefde verheerlijkt en haar onttrekt aan de dood, zoals alle poëzie doet. Tegelijk laten de herinneringen en gedachten van de vele personages de lezer voelen dat tijd een zeer rekbaar begrip is, die de grenzen van verleden, heden en toekomst kan overstijgen als mensen open staan voor ontmoetingen, poëzie en elkaars ideeën. Clarissa overwoog in haar jeugd zelfs de theorie dat "het ongeziene (van ons) zou kunnen overleven, teruggevonden zou kunnen worden, op een of andere manier verbonden aan deze of gene persoon of zelfs op sommige plekken zou kunnen rondwaren, na de dood. Misschien – misschien". p.153 Shakespeare komt herhaaldelijk ter sprake en met name de beginregels van het rouwgedicht uit Cymbeline dat de dood verheerlijkt: "Fear no more the heat o' the sun / Nor the furious winter's rages."p.11

The British Empire en de klassenmaatschappij

"(Peter Walsh) was bijna zeker (door de woorden van een meisje, door het lachen van een dienstmeisje – ongrijpbare dingen, waar je de vinger niet op kon leggen) van die verschuiving in de hele piramidale accumulatie, die in zijn jeugd onwrikbaar had geschenen. Een gewicht van bovenaf had hen platgedrukt, vooral de vrouwen"p.162

Veranderende maatschappij: Big Ben opnieuw, als de klok van The Houses of Parliament, slaat haar halve uren als een handhaver van recht en orde boven de klassenmaatschappij aan haar voeten, maar de grote offers die tijdens W.O. I zijn gebracht voor deze overwinning hebben het vertrouwen in The British Empire en al waar het voor staat een flinke deuk gegeven. In het begin van de roman lijkt het Londense leven nog evenveel eerbied voor de symbolen van dat grote Britse Rijk te hebben als vroeger. "Was het de prins van Wales, de koningin, de eerste minister?"p.16 en het leven komt even tot stilstand. Aan het eind van de roman bezoekt de eerste minister Clarissa's feestje. Zijn beschrijving vertelt hoe het ontzag voor die symbolen sterk is afgenomen: - "Hij zag er zo doodgewoon uit. Hij kon achter een toonbank hebben gestaan en je zou koekjes bij hem hebben kunnen kopen – arme kerel, helemaal opgetuigd met goudborduursel! (...) Niemand keek naar hem. Ze gingen gewoon door met praten, toch was het volmaakt duidelijk dat ze het allemaal wisten, in merg en been voelden, dat deze majesteit hen passeerde; dit symbool, dat zij allemaal vertegenwoordigden, de Engelse society." p.172 – Ook het geringe respect dat Hugh Whitbread in de roman krijgt toebedeeld spreekt boekdelen. "Boze tongen beweerden dat hij nu in Buckingham Palace in zijden kousen en kuitbroek de wacht hield over iets, niemand wist wat. Maar hij deed het buitengewoon efficiënt." p.103-104

Tekenen van **armoede** zijn alom tegenwoordig in het boek: mensen op straat, het lawaai van een optocht van protesterende arbeiders, Miss Kilman die ontslagen werd, Ellie Henderson die haar oude zwarte jurk opsmukt. Septimus wordt geportretteerd als "een van die halfbeschaafde mensen die zichzelf hebben opgevoed, wier beschaving uitsluitend uit

boeken is geleerd, geleend uit openbare bibliotheken en die 's avonds na het werk, gelezen worden" p.85

De klassenmaatschappij **onderdrukte de vrouwen** in de jaren '20 en V.W. vestigt de blik van de lezer daarop. Clarissa voelt zich met het ouder worden onzichtbaarder worden: "ongezien; onbekend; er bestond nu geen trouwen of kinderen hebben, maar alleen dit vreemde en tamelijk plechtige voortschrijden met de rest van hen, door Bond Street, dit Mrs Dalloway zijn; niet eens meer Clarissa, dit Mrs Richard Dalloway zijn."p.12 Haar huis voelt als een klooster, afgesloten van de wereld (p.30) En Peter stelt vast: "Twee keer zo intelligent als hij, moest zij de dingen zien door zijn ogen – een van de tragedies van het huwelijksleven."p.78 Clarissa ziet de kloof tussen haar en haar man als normaal en wenselijk. "En er is in de mensen een waar-digheid; eenzaamheid; er is zelfs een kloof tussen man en vrouw; en dat moest je respecteren, dacht Clarissa, en keek hoe hij de deur opendeed; want daar wilde je ook zelf geen afstand van doen of het, tegen zijn wil, je man ontnemen, zonder je onafhankelijkheid, je zelfrespect te verliezen – iets, dan tenslotte onbetaalbaar is."p.120

Hun dochter Elizabeth, 17 jaar, wil niet het leven van haar moeder leiden, ze wil later een beroep uitoefenen, dokter of boer. "Maar dan was er natuurlijk in de familie Dalloway de traditie van rijksbetrekkingen: abdisen, directrices, hoofden van scholen, dignitarissen in de republiek van de vrouwen" p.138. Richard houdt van zijn dochter, maar overdenkt dat hij tegen zonen zou zeggen dat ze hard moesten werken in het leven, het potentieel van zijn dochter ziet hij niet. Het komt niet in hem op om met haar over opleiding en werk te praten.

Mrs Bruton heeft heel wat politieke ideeën, maar dit zelf op papier zetten kan ze niet, omdat ze nooit een goede opleiding kreeg. De nitwit Hugh Whitbread moet haar helpen.

Mrs Bradshaw had zich ook geplooid naar de wil van haar man. "Vijftien jaar geleden was zij bezweken. Het was niet iets waar je de vinger op kon leggen; er was geen scène geweest, geen breuk; alleen het langzame wegzinken van haar doorweekte wil in de zijne. Haar glimlach was lief; haar onderwerping snel. (...) Eens, lang geleden, had ze naar hartenlust zalm gevangen; maar nu, snel bereid om aan het verlangen naar overheersen, naar macht, dat zo olieachtig in het oog van haar echtgenoot glom, tegemoet te komen, beperkte ze zich, verkleinde, beknibbelde, besnoeide zichzelf, trok zich terug, keek steeds om zich heen"p.101-102

Sally Seton is de enige in de roman die opkomt voor de rechten van de vrouw en Hugh Whitbread en het establishment de schuld geeft "van 'de toestand van 'die arme meisjes in Piccadilly'"p.74

Onderdrukking van emoties : De traditionele Engelse maatschappij keurt zichtbare tekenen van emoties af. Opgevoed in die traditie hebben Richard en Clarissa het dan ook moeilijk om hun emoties te tonen, zelfs tegenover elkaar. Septimus heeft zijn gevoelens over de oorlog en bij de dood van Evans onderdrukt, heeft nooit de kans gehad er over te praten en draagt daar nu de gevolgen van. De manier waarop dr. Holmes en Sir William Bradshaw als arts zijn ziekte behandelen is weer zonder naar hem te luisteren en van bovenaf remedies op te leggen, Bradshaws 'gevoel voor proportie' .

Onderdrukking door godsdienst: Miss Kilman wil met haar visie op geloof tot Elizabeth doordringen om zo Mrs Dalloway te treffen.

Stijl

Het meest opvallend aan de toegepaste stijl is de stream of consciousness-techniek, weergave van de niet aflatende stroom van gedachten en indrukken in de menselijke geest, een stijlfiguur die zeer nieuw was in de jaren '20. James Joyce had dit toegepast in zijn roman Ulysses (1922)die Woolf gelezen had. Aanvankelijk enthousiast over de stijl, beoordeelde ze het werk als een stuk egotripperij van een puber. Door de gedachten van haar personages op te schrijven zegt de auteur niet alleen wat zij denken, maar laat ze de lezer ook voelen wat het is om te leven als Clarissa of Septimus. Ze vertelt niet alleen dat de laatste zijn geest beschadigd is door de gruwel van de oorlog, maar laat voelen hoe de wereld bedreigend is geworden voor hem en je voelt als lezer hoe Clarissa geniet van haar wandelingetje door Londen. Ook al ademt het boek een

sombere sfeer door de naoorlogse desillusie en het besef van de dood dat nooit ver weg is, toch is er humor geslopen in de beschrijving van menig personage.

“Wat me naast het verhaal op zich nog meer in Mrs Dalloway aanspreekt, is verder de muziek van Woolf, het getingel van kopjes en zilverwerk, de slagen van Big Ben, het knallen of toeteren van Bentleys, de voetstappen van huisknechten (...) waarmee de schrijfster die porseleinen, bevoorrechte wereld en vooral de leegte ervan een hele roman laat weerklinken.” (Erwin Mortier in De Morgen, 15/01/2003)

Titel

Mrs Dalloway is de hoofdpersoon in het boek, het centrale punt dat de anderen met elkaar verbindt, de persoon die we het beste leren kennen, zowel door haar eigen gedachten als ook door die van anderen. V. Woolf wilde het boek eerst de titel The Hours geven.

Genre

Experimentele psychologische roman

Bewerkingen

In 1997 maakte de Nederlandse regisseuse Marleen Goris een verfilming met Vanessa Redgrave in de hoofdrol.

In 1999 verscheen van auteur Michael Cunningham het boek The Hours, waarin hij één dag in het leven van drie vrouwen in verschillende jaren beschrijft: dat van Virginia Woolf in 1941, Clarissa Vaughan eind jaren'90 en Laura Brown in 1949. Het boek werd in 2002 verfilmd door

Stephen Daldry met in de hoofdrollen Nicole Kidman als Virginia W., Meryl Streep als Clarissa en Julianne Moore als Laura Brown. De rode draad is het boek Mrs. Dalloway: Woolf schrijft het, Laura leest het en Clarissa leeft het.

Meer info

https://en.wikipedia.org/wiki/Mrs_Dalloway

<http://www.sparknotes.com/lit/dalloway/>

Discussievragen

- In Mrs Dalloway wordt de stream of consciousness-techniek toegepast, de personages worden gevolgd in hun gedachten, er is vaak geen verteller die als tussenpersoon optreedt en ons zegt wat ze denken. Vond je dit moeilijk om te lezen? Biedt het iets extra's en wat? Krijgen we een ander, een vollediger beeld van de mensen? Wie zijn de belangrijkste karakters in het verhaal? Wat is de rol van enkele kleinere rollen zoals Elizabeth of korte interventies van twee dienstmeisjes, een buurman of Ellie Henderson?
- Het boek begint met Clarissa die de deur uit gaat en door Londen stapt op weg naar de bloemenwinkel. Ook haar dochter rijdt op de bus door de stad en Peter Walsh kijkt goed rond in de stad na 5 jaar afwezigheid. Wat is het beeld dat je als lezer van de stad krijgt door de ogen van deze personages? Had dit verhaal zich in een andere stad kunnen afspelen?
- Oorspronkelijk wilde Woolf dat Clarissa zelfmoord zou plegen, maar ze bedacht veteraan Septimus Warren Smith. Ze zag deze jongeman wel als een duidelijk

tegengewicht voor Clarissa Dalloway. Waarin lijken ze op elkaar? Waarin verschillen ze? De eerste verschijning van Septimus gebeurt als er een de uitlaat van een auto knalt en het leven even stilvalt in Bondstreet. Wat is de betekenis van deze scène in het boek?

- In de loop van de dag houden allerlei klokken de lezer én de personages op de hoogte van de tijd: uren, halve uren... Wat is het effect hiervan? Wat heeft V.W. hiermee willen bereiken? Vooral Big Ben is dominant aanwezig, waar staat hij voor?
- Heel wat personages zoals Richard Dalloway, William Bradshaw, Lady Bruton en Hugh Whitbread worden in hun leven geleid en zelfs gedefinieerd door de tradities van The British Empire. Zij vinden dat het hun taak is die tradities in stand te houden. Hoe staan Clarissa en Septimus hier tegenover?
- Naast Clarissa Dalloway schept Woolf nog een heleboel vrouwelijke personages: Lady Millicent Bruton, Lady Bradshaw, Sally Seton, Doris Kilman, Lucrezia Smith, Maisie Johnson, Elizabeth Dalloway, Ellie Henderson. Ze zijn van verschillende leeftijd en van verschillende klassen. Wat wil ze ons laten zien met hun portretten? Schept ze ook een vergelijkbare serie mannen?
- Welke relatie had Clarissa met Sally Seton? Welke rol speelde ze dertig jaar eerder in haar leven? Waarom laat V.W. haar terugkeren in het leven van Clarissa? Geven deze herinneringen aan vroeger een verduidelijking over de vorming van de karakters van personages?
- De dood is alomtegenwoordig in dit boek. Clarissa is er zich voortdurend bewust van. "ze had altijd het gevoel dat het erg, erg gevaarlijk was om zelfs één dag te leven."p.10 Ook in het begin van het boek leest Clarissa in de etalage van een boekwinkel enkele regels van Shakespeare. Het zijn regels uit het stuk Cymbeline, een rouwgedicht waarin de dood verheerlijkt wordt als 'eindelijk rust'. De verwijzing naar deze regels komt geregeld terug. Ook Septimus is een groot kenner van Shakespeare zijn werk. Wat is de betekenis van dit gedicht in de roman? Naar wat verwijst het? Wat is het belang van het thema dood in het boek? Er zitten nog andere interessante regels in het gedicht, zoals: Golden lads and girls all must / As chimney-sweepers, come to dust.
- Als Peter Regent's Park buitengaats hoort hij een armoedige vrouw een oud lied zingen over liefde en dood. Het beschreven beeld lijkt een ruimtereis te maken door de tijd, de aanwezigheid van de mensen in de drukke straat teruggebracht tot een ogenblik in het bestaan van de aarde. "de voorbijgaande generatie –de straat was vol met haastige burgermensen- verdwenen, als bladeren om vertrapt te worden, en doorweekt en doordrenkt en in aarde te worden veranderd door die eeuwige lente-"p.83 Welke betekenis heeft deze scène in de roman? Wat is Peter zijn reactie? (Denk ook aan Clarissa haar band met bomen)
- Als Clarissa hoort van de zelfmoord van Septimus is ze aangedaan door het bericht, maar komt tot de slotsom dat ze voor hem blij is dat hij zichzelf niet verraden heeft door zich te onderwerpen aan de ideeën van Bradshaw. Heeft zij zichzelf wel verraden door toe te geven aan de druk van de maatschappij waarin ze woont? V.W. twijfelde lang of het boek beter zou zijn zonder de gekke Septimus? Wat vind jij?

- Het boek eindigt met Clarissa gezien door de ogen van Peter. Wat voor statement heeft Woolf daarmee willen maken? Waarom voelt hij angst, extase en opwinding als hij haar ziet?

Mocht je je ooit afgevraagd hebben hoe Virginia Woolf in de titel van het toneelstuk van Albee terecht kwam ...

Who's Afraid of Virginia Woolf / Edward Albee

De titel van dit toneelstuk verwijst naar het liedje "Who's Afraid of the Big Bad Wolf?" uit de Walt Disney- tekenfilm The Three Little Pigs. In de eerste scènes van het toneelstuk wordt gezegd dat iemand een grappige variatie op dat liedje gezongen heeft op het feestje waar ze vandaan komen: "Who's afraid of Virginia Woolf?" Martha blijft George heel de avond door vragen of hij dat grappig vond. Albee vond de inspiratie voor deze titel in een café waar de regel met zeep op een spiegel geschreven stond. Hij vond het wel grappig, typisch een intellectueel grapje voor een universiteitsprofessor. Natuurlijk betekent het "Who's afraid of the big bad wolf" ... wie is bang om zijn leven te bouwen op valse illusies?

Uit: **A Writer's diary** / Virginia Woolf over het schrijven aan Mrs. Dalloway

1923

Monday, June 4th

I am a great deal interested suddenly in my book. I want to bring in the despicableness of people like Ott. (Lady Ottoline Morrell). I want to give the slipperiness of the soul. I have been too tolerant often. The truth is people scarcely care for each other. They have this insane instinct of life. But they never come attached to anything outside themselves.

Tuesday, June 19th

But now what do I feel about my writing? – this book, that is, The Hours, if that's its name? One must write from deep feeling, said Dostoievsky. And do I? Or do I fabricate words, loving them as I do? No, I think not. In this book I have almost too many ideas. I want to give life and death, sanity and insanity; I want to criticize the social system, and to show it at work, at its most intense. But here I may be posing. (...) Am I writing The Hours from deep emotion? Of course the mad part tries me so much, makes my mind squirt so badly that I can hardly face spending the next weeks at it. It's a question though of these characters. People, like Arnold Bennet, say I can't create, or didn't in Jacob's Room, characters that survive. My answer is (...) it's only the old argument that character is dissipated into shreds now; the old post-Dostoievsky argument. I daresay it's true, however, that I haven't that "reality" gift. I insubstantise, willfully to some extent, distrusting reality – its cheapness. But to go further. Have I the power of conveying the true reality? Or do I write essays about myself? Answer these questions as I may, in the uncomplimentary sense, and still there remains this excitement. To get to the bones, now I'm writing fiction again I feel my force glow straight from me at the fullest. (...) I foresee, to return to The Hours, that this is going to be the devil of a struggle. The design is so queer and so masterful. I'm always having to wrench my substance to fit it. The design is certainly original and interests me hugely. I should like to write away and away

at it, very quick and fierce. Needless to say, I can't. In three weeks from today, I shall be dried up.

Saturday, August 29th

I've been battling for ever so long with *The Hours*, which is proving one of my most tantalizing and refractory of books. Parts are so bad, parts so good; I'm much interested; can't stop making it up yet –yet. What is the matter with it?

Thursday, August 30th

I should say a good deal about *The Hours* and my discovery: how I dig out beautiful caves behind my characters: I think that gives exactly what I want; humanity, humour, depth. The idea is that the caves shall connect and each comes to daylight at the present moment.

Monday, October 15th

I am now in the thick of the mad scene in Regent's Park. I find I write it by clinging as tight to fact as I can, and write perhaps 50 words a morning. This I must rewrite some day. I think the design is more remarkable than in any of my books. I daresay I shan't be able to carry it out. I am stuffed with ideas for it. I feel I can use up everything I've ever thought. Certainly, I'm less coerced than I've yet been. The doubtful point is, I think, the character of Mrs. Dalloway. It may be too stiff, too glittering and tinsely. But then I can bring innumerable other characters to her support. I wrote the 100th page today.

1924

Friday, August 15th

For I see that Mrs. Dalloway is going to stretch beyond October. In my forecasts I always forget important intervening scenes: I think I can go straight at the grand party and so end; forgetting Septimus, which is a very intense and ticklish business, and jumping Peter Walsh eating his dinner, which may be some obstacle too. But I like going from one lighted room to another, such is my brain to me; lighted rooms; and the walks in the fields are corridors; and now today I'm lying thinking.

Sunday, September 7th

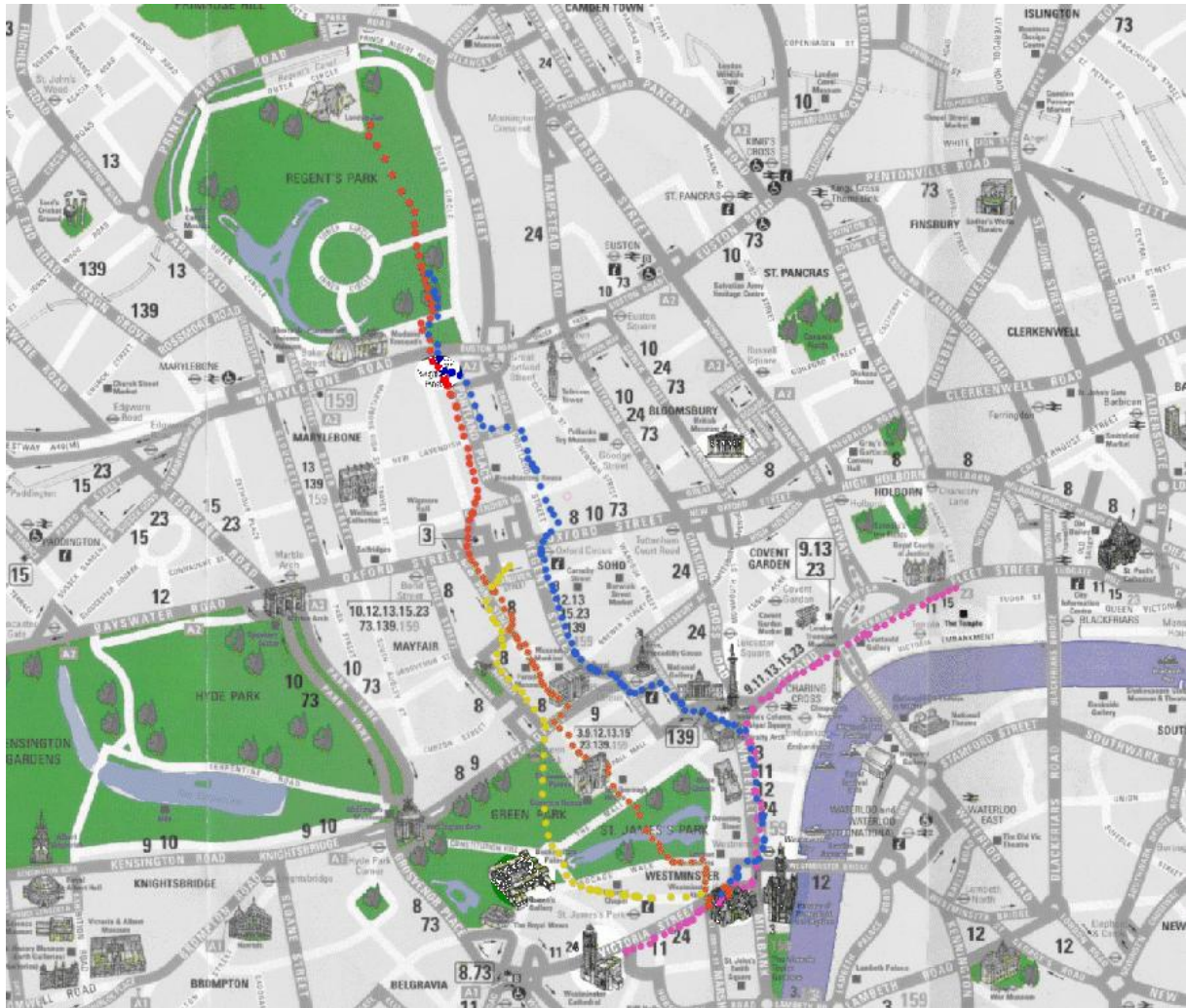
There I am now – at last at the party, which is to begin in the kitchen, and climb slowly upstairs. It is to be a most complicated, spirited, solid piece, knitting together everything and ending on three notes, at different stages of the staircase, each saying something to sum up Clarissa. Who shall say these things? Peter, Richard and Sally Seton perhaps: but I don't want to tie myself down to that yet.

Tuesday, November 18th

I am driving my way through the mad chapters of Mrs. Dalloway. My wonder is whether the book would have been better without them. But this is an afterthought, consequent upon learning how to deal with her. Always I think at the end, I see how the whole ought to have been written.

Saturday, December 13th

I think it the most satisfactory of my novels. The reviewers will say that it is disjointed because of the mad scenes not connecting with the Dalloway scenes. And I suppose there is some superficial glittery writing. But is it 'unreal'? Is it mere accomplishment? I think not. And as I think I said before, it seems to leave me plunged deep in the richest strata of my mind. I can write and write now: the happiest feeling in the world.

Mrs. Dalloway's Walk: from Dean's Yard, Westminster, across Victoria Street, St. James' Park, and Picadilly Street, up Old and New Bond Streets to Oxford Street

Septimus & Rezia's walk: from Oxford St. through Harley St. to the Broad Walk in Regent's Park

Peter Walsh's Walk: from Westminster, up Whitehall, through Trafalgar Sq., to Cockspur Street and Haymarket Street, up Regent's Street to Regent's Park

Richard Dalloway's Walk: from Brook St. off New Bond, through Green Park, past Buckingham Palace into Dean's Yard

Elizabeth's Bus Ride: from Army Navy Stores on Victoria St. , up Whitehall and the Strand to Fleet Street and The Temple

<http://dallowayslondon.tripod.com/#photo1444672>

I. Serenity

'Fear no more the heat o' the sun'

By William Shakespeare (1564–1616)

From 'Cymbeline', Act IV. [Scene 2](#)

FEAR no more the heat o' the sun,
Nor the furious winter's rages;
Thou thy worldly task hast done,
Home art gone, and ta'en thy wages;
Golden lads and girls all must,
As chimney-sweepers, come to dust.

Fear no more the frown o' the great,
Thou art past the tyrant's stroke;
Care no more to clothe and eat;
To thee the reed is as the oak:
The sceptre, learning, physic, must
All follow this, and come to dust.

Fear no more the lightning-flash,
Nor the all-dreaded thunder-stone;
Fear not slander, censure rash;
Thou hast finish'd joy and moan:
All lovers young, all lovers must
Consign to thee, and come to dust.

No exorciser harm thee!
Nor no witchcraft charm thee!
Ghost unlaid forbear thee!
Nothing ill come near thee!
Quiet consummation have;
And renownèd be thy grave!